

לע"נ
יוסף נעים בן רחל זלייט ז"ל
נלב"ע
בערש"ק ט"ז בניסן תשנ"ט

אבי הרוש

תוך ג' סמוך לקרקע

א.

אמר ר' חלקיה בר טובי: תוך שלשה - דברי הכל חייב; למעלה מי' - דברי הכל פטור; מג' עד י' - באנו למחלוקת ר"ע ורבנן.
תניא נמי הכי: בתוך ג' - ד"ה חייב; למעלה מי' - אינו אלא משום שבות, ואם היו רשויות שלו מותר; מג' ועד עשרה - ר"ע מחייב, וחכמים פוטרים (שבת צז ע"א).

נראה ברור, דדין ג' ה"ל דין לבד, ובעיקר דינו של ר' חלקיה בר טובי ניתן לדון מה גדרו של תוך ג' דחשיב הנחה: האם דמי ליה לדינו של ר"ע בקלוטה, וה"ה הכא תוך ג', או דזהו דין חדש.
היראים (מצוה קב) כותב, וז"ל:

ואסיק תוך שלשה ד"ה חייב, דקלוט תוך שלשה כמונח דמי.

ולכאורה נראה מפורש כדבריו בתוס' ק ע"א, ד"ה "והא לא נח". ולפני שנביא דבריו נביא את המשנה ועליה את הגמרא:

"זרק לתוך ד' אמות ונתגלגל חוץ לד' אמות - פטור, חוץ לד' אמות ונתגלגל לתוך ד' אמות - חייב".

- והא לא נח!

- אמר ר' יוחנן: והוא שנח ע"ג משהו. תניא נמי הכי: זרק חוץ לד' אמות ודחפתו הרוח והכניסתו, ואע"פ שחזרה והוציאתו - פטור; אחזתו הרוח משהו, אעפ"י שחזרה והכניסתו - חייב.

אמר רבא: תוך ג' לרבנן צריך הנחה ע"ג משהו.

יתיב מרימר וקאמר לה להא שמעתא.

- א"ל רבינא למרימר: לאו היינו מתני', וא"ר יוחנן והוא שנח ע"ג משהו?

- א"ל: מתגלגל קאמרת? מתגלגל אין סופו לנוח, אבל האי - כיון דסופו לנוח אע"ג דלא נח כמאן דנח דמי, קמ"ל.

עכ"ל הסוגיא. ובתוס' (ד"ה "והא") שואל, וז"ל:

וא"ת: מאי פריך? והתניא לעיל: "תוך ג' ד"ה חייב", אע"ג דלא נח!

ואין נראה לומר דאתוך ד' אמות קאי "אמאי פטור הא לא נח", וא"כ כשנח אח"כ חוץ לד' אמות יתחייב; דהא מתניתא נמי הכי משמע, דאחוץ לד' אמות פריך "אמאי חייב".

וי"ל דפריך לרבא דאמר תוך שלשה לרבנן בעי הנחה ע"ג משהו.

ונראה בביאור דבריהם, דבתחילה סברו לומר דר' יוחנן קאי ארישא, דתנן: "תוך ד' אמות ונתגלגל חוץ לד"א פטור", ואיירי בנח ע"ג משהו, אבל בלא נח - חייב כשיצא חוץ לד"א, ולא מהני תוך ג' לאשווי הנחה לפטור. וב-"חוץ לד"א חייב" לא בעינן הנחה ע"ג משהו, ומהני תוך ג', דכלבוד דמי. וס"ל כחלקיה, דתוך ג' הוה הנחה לחיוב, וקאי ר' יוחנן לפרש רישא דהמשנה "זרק לתוך ד' אמות ונתגלגל חוץ לד' אמות דפטור" - והוא דנח ע"ג משהו.

וא"כ לפי"ז מוכח מדבריהם, דדינא דתוך ג' הו"ל כדין קלוטה לר"ע, דכמו בקלוטה לר"ע לא אמרינן הנחה לפטור תוך ד' אמות - כמ"כ בפחות מג'.

וכן נראה להדיא במהרש"א, וז"ל:

דהכא ארישא ליכא לאקשווי מאי פריך, ואימא תוך ג' הוי, וכמי שהונחה דמי ופטור עליה; ד"ל דלא שייך למימר קלוטה כמי שהונחה דמי אלא כשבאת לרשות אחר דאיסורא, כגון: המוציא מרה"י לרה"י דרך רה"ר, וכגון חוץ לד', אבל בתוך ד', דרשות דהיתרא נינהו, לא שייך למימר ביה דכמי שהונחה דמי. תדע, דאל"כ לא לחייב לעולם למ"ד קלוטה כמי שהונחה דמי בזורק חוץ לד' אמות, דבכל תוך ד' אמות נימא דקלוטה כמי שהונחה דמי, ודל"ק¹.

ועיין עוד בתוס' הרא"ש דהבין כן, וברשב"א על אתר, עיי"ש.
אולם המעיין ב"ראש-יוסף" (לדף ד ע"א) יראה דהבין אחרת, וז"ל:

שאלה: אותן שמשחקין באגוזים ברה"ר וזורקין אגוז א' לשאר אגוזים, אי יש איסור לדין או לא?

תשובה: אנו קי"ל קלוטה לאו כמי שהונחה דמיא, רק תוך ג' טפחים אמרינן לבד, וכהונחה דמיא, למאן דלא בעי הנחה ע"ג כל שהוא (היינו חלקיה בר טובי). ולפי"ז אותן המשחקים זורקים נמוך סמוך לג' לארץ ד"א ברה"ר, וי"ל דלא יחשב זורק ד"א בכך, דקלוטה בכה"ג כמי שהונחה דמיא אפי' לפטור. וכ"ת: איך יצויר זורק? ועל כרחק הלכתא גלי דלא אמרינן בזורק קלוטה! - זה לר"ע, משא"כ לדין - יצויר זורק למעלה מג', דלא הוה קלוטה, אבל למטה מג"ט הוה כלבוד, וליכא זורק ד"א כאמור.

וכן הוא להדיא בספרו "פרי מגדים" (במשבצות זהב, סי' שמו, סעיף ז), וז"ל:

וזרק ד"א ברה"ר, דהלכתא גמירי לה - יצויר למעלה מג"ט, למאן דלא מצריך הנחה ע"ג משהו.

עיי"ש.

1. נראה דהתוספות ישנים לעיל, דף ד ע"ב, בסוגיית קלוטה, דאמר דקלוטה אמרינן רק לחומרא ולא לקולא, וביאור דבריו, שאעפ"י שקלוטה כמי שהונחה היא סיבה לחיוב, אבל אין זו סיבה לפטור, להפסיק מעשה ראשון, ורואים זאת כמעשה אחד. ואמר זאת התנ"י מסברא דילה, מבלי להיזדקק להלכה למשה מסיני בד' אמות. אם כך יאמר התנ"י את אותה סברא גם תוך ג', דה"ל סיבה לחיוב ולא לפטור, ולא כמהרש"א, דבקלוטה עצמו הגיע לחילוק זה לאחר ההלכתא למשה מסיני, וממילא גם סמוך לקרקע הגיע לזה מדין ההלכתא למשה מסיני.

ב.

וכבר השיג עליו ה"אבני נזר" (סי' רמ, סעיף לה), וז"ל בקצרה:

...ומכאן מוכח דלא כראש יוסף, שכתב דלר' חלקיה מעביר ד' אמות ברה"ר תוך ג' פטור, דכמי שהונחה על כל אמה. ומהלכתא אין ראייה, דמשכחת הלכתא למעלה מג', והרי מפורש כאן בתוס' (ק ע"א, ד"ה "והא לא נח", המחזר לעיל) להיפוך, דגם לר' חלקיה מעביר תוך ג' חייב. והטעם, דהלכתא ד' אמות ברה"ר כמו מרה"י לרה"ר, כנ"ל. וכן מפורש כאן ברשב"א, דתוך ד' אמות לכרע לאו כמונח, אפי' תוך ג', דהא מתני' משמע דאחוץ לד' אמות מקשה "אמאי חייב". וז"ל דפריך לרבא, דאמר תוך שלשה צריך הנחה ע"ג משהו.

ובמחילה מכבוד תורתו של האבני נזר, נלענ"ד דלא מיבעי דמהסוגיא בדף ק ע"א ומתוס' שם אין ראייה נגד ה"ראש יוסף", אלא אפי' יש ראייה משם ל"ראש יוסף".
 דהנה התוס' לעיל (ה ע"ב, ד"ה "בשלמא") מביא שם ספקו של ריב"א, דמספקא ליה בקלוטה כמי שהונחה לר"ע, אם אמר כמי שהונחה דמי חוץ לד' אמות, דאפי' קלוטה אחר או כלב או נשרפה ג"כ חשיבא הנחה, כיון דתוך ד"א הרי לא אמרינן קלוטה לפטורא, וא"כ אפשר דאף חוץ לד' אמות ל"א קלוטה, דהוי תרתי דסתרי, עיי"ש.
 ולפי דברי התוס' והמהרש"א בהבנתם, ה"ה בתוך ג' לרבנן, כמבואר דדינם שוה. וגם בתוך ג' לרבנן הוי תרתי דסתרי, דבתוך ד"א אפי' בתוך ג' לא חשיבא הנחה לפטורא, וא"כ ה"ה חוץ לד' אמות לא יחשב כמונח לחיובא, וגם לר' חלקיה ניבעי הנחה ע"ג משהו. א"כ מאי פריך הגמ' בדף ק ע"ב על רבא, דקאמר דתוך ג' לרבנן צריך הנחה ע"ג משהו, ופריך רבינא "לאו היינו מתני' דקתני זרק חוץ לד' אמות ונתגלגל לתוך ד' אמות חייב", ואמר ר' יוחנן: "והוא שנח ע"ג משהו"? א"כ מה חידש רבא, אחר שזהו דינא דמתני' דבעי הנחה אף בתוך ג' ע"ג משהו, עיי"ש בגמ'. ולהנ"ל קשה, הא מתני' איירי להדיא בזורק ד"א, ולגבי ד"א בוודאי לכרע בעי הנחה, דהרי לענין שייחשב מונח בתוך ד"א אמרינן דלא מהני בתוך ג' לפטור. א"כ חוץ לד"א נמי בעי הנחה ע"ג משהו, דלא להוי תרתי דסתרי, ובזה גם ר' חלקיה מודה, וכמש"כ ריב"א לענין קלוטה לר"ע, וה"ה בתוך ג' לרבנן, כמוש"כ המהרש"א בהבנת תוס'; משא"כ רבא, דאיירי במוציא מרשות לרשות. א"כ שפיר הוי חידוש ופלוגתא על ר' חלקיה דבעי הנחה ע"ג משהו, אף לענין הוצאה מרשות לרשות, ואינו ענין כלל לדינא דמתני'.
 ועוד קשה, דלפי"ז אין מקום לקושיית תוס', דהקשו אמאי דורשת הגמרא דיהא נת, והרי לר' חלקיה שפיר אפשר לחייב סמוך לג' גם ללא נח; ולפי הנ"ל ניחא, דשפיר מקשינן בין על הרישא ובין על הסיפא דאף דבתוך ג' אף לרבנן אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמי, לר' חלקיה אף היכא שלא נח הוא רק במוציא מרה"י לרה"ר, דבזה פליגי רבנן ור"ע בזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע, אבל במתני' דידן, דמיירי בזורק ד' אמות ברה"ר לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה אף בפחות מג', דכמו דתוך ד' אמות לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה, ה"ה לאחר ד', וכספק התוס' הנ"ל. והשתא שפיר אקשינן: "והא לא נח". ולפי ה"ראש יוסף" ניחא, דלרבנן דסוברים דבתוך ג' לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמי רק בתוך ג' - שפיר משכחת לה, דאחר ד' אמות שפיר נימא קלוטה כמי שהונחה, והיינו היכא דזרק כל הד' אמות למעלה

משלש ותוך עשרה, דבזה לרבנן לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה - היכא שאחר ד' נפל לתוך ג' אף שלא הגיע לארץ ולא נח שאחזתו הרוח אח"כ בחזר לתוך ד' שפיר חייב משום קלוטה כמי שהונחה, ולא שייך הך ממנ"פ, דאם נימא עתה כמי שהונחה דמיא, אף באמצע נמי כמי שהונחה; דהא באמצע היה למעלה מג', ולמעלה מג' לא אמרינן לרבנן כמי שהונחה דמי.

א"כ, שפיר ניחא דמקשה על רבא: "היינו מתני", דכיון דמוקי ר' יוחנן והוא שנח ע"כ אף דלרבנן בעי הנחה ע"ג משהו, ולא שייך לומר דרק התם בד' אמות ברשות הרבים לא אמרינן כמי שהונחה תוך ג', כמו דבתוך ד' לא אמרינן דהוי כמי שהונחה. לפי הנ"ל ניחא, דהמשנה מיירי דזרק למעלה מג' ובא בתוך ג' (כאשר כתבו התוס' בעירובין (נח), ובזה אין ראייה מתוך ד' לאחר ד', כיון דבתוך ד' הוי למעלה מג', ולא אמרינן כמי שהונחה. והשתא לפי ה"ראש יוסף" שפיר אפשר לבאר את דברי התוס' אצלנו, דבתוך ג' גם בתוך ד"א הוי כהונחה, ומש"ה שפיר קשיא להו על מה דפריך הגמ' "והא לא נח", ואמאי זרק חוץ לד"א ונתגלגל תוך ד"א חייב? נימא דמשנתגלגל לתוך ג' הוי זה הנחה. וליכא למימר דגם הזריקה היתה תוך ג', ומש"ה לא הוי הנחה חוץ לד"א, כשם דל"ה הנחה בתוך ד"א; דזה אינו, דהזריקה ודאי היתה למעלה מג', דאי למטה מג' בלא"ה פטור, משום דליכא כלל זריקה של ד"א, דעל כל המקום הוי כהונחה, וא"כ כיון דהזריקה היתה למעלה מג' שפיר הוי הנחה, דנתגלגל לאחר שגמר הזריקה למעלה מג' כשנתגלגל לתוך ג'. וכמו כן נמי ארישא דמתני', דזרק לתוך ד"א ונתגלגל חוץ לד"א, הוי מצי למיפרך דהא לא נח תוך ד"א, וליכא למימר שזרק תוך ג', דא"כ היה פטור אפי' בנח חוץ לד' אמות. וד"ק.

אלא דאי קשיא לי הא קשיא לי, דהרי הרשב"א על אתר כתב כן להדיא, דבפחות מג' טפחים תוך ד' אמות לא אמרינן דהונחה לפטור, ורק לאחר ד' אמרינן דהונחה לחייב. לפי"ז קשיא מסוגיא דידן, וכנ"ל.

ג.

ברם נראה, דלפי ביאור הרשב"א עצמו את סוגייתנו (ק ע"א, ד"ה "מתגלגל") לא קשיא, דשם בסוגיא דפרכינן ארבא דאמר תוך ג' לרבנן צריך הנחה ע"ג משהו: "ולאו היינו מתני', וא"ר יוחנן והוא שנח ע"ג משהו". וכתב ברשב"א וד"ל

ותמיהא לי: ומנא ידע רבינא דשמעה רבא להא דרבי יוחנן?

וי"ל דה"ק: ולאו היינו מתני', דפירש ר' יוחנן עלה: "והוא שנח ע"ג משהו"? א"כ רבא אמאי עבדה שמועה באפי נפשה, ולא פירש כן אמתני', כדפירש ר' יוחנן?

(יער"ש ברשב"א באורך, שהכריח בעוד קושיות להאי פירוש בסוגיא).

לפי"ז, דקושיית הגמרא על רבא "ולאו היינו מתני', וא"ר יוחנן והוא שנח ע"ג משהו" - לא הוה מגוף דינא דר' יוחנן, אלא דכשם דר' יוחנן קאמר דינו לפרש המשנה ולא עבדא למימרא באפי נפשיה, כך הוא ליה לרבא לומר דבריו על המשנה, ולא לעשותם מימרא באפי נפשיה. לפי"ז אף אם נאמר דרבא פליג א"ר יוחנן בהאי דינא, דלפי ר' יוחנן צריך מנוחה ע"ג משהו גם בד' אמות, וכדי לפטור את ספיקו של ריב"א, וממילא ס"ל כר' חלקיה בר טובי לגמרי, ואילו רבא שאמר דינו אפי' מרה"י

לרה"ר בהכרח פליג א"ר חלקיה בר טובי - עדיין שפיר מקשה הסוגיא, דכמו דר' יוחנן דס"ל דתוך ד' אמות דבעי הנחה ע"ג משהו לפטור - וכמ"כ אחר ד' אמות כדי לחייב, דאל"כ נכנסים אנו לספיקו של ריב"א - ולא קאמר למימרא בפנ"ע, אלא פירש כן אמשנה, ה"נ רבא דחידש דגם מרה"י לרה"ר צריך הנחה ע"ג משהו, על כרחך יפרש משנתנו כשהחפץ נע למעלה מג', ולקראת מנוחתו ירד למטה מג', ואפי' הכי צריך נח ע"ג משהו; וכמו דר' יוחנן פירש דבריו על המשנה, כך יצטרך גם רבא. ועיי"ש היטב ברשב"א.

והשתא לפי דברי הרשב"א בביאור פשט הגמרא, נראה דאפשר לתרץ קושיית רע"א, דמקשה רע"א על תוס', דבס"ד רצו תוס' לומר דר' יוחנן קאי ארישא, דתנן תוך ד' אמות ונתגלגל לחוץ לד"א פטור איירי בנח ע"ג משהו, אבל בלא נח - חייב כשיצא חוץ לד"א, ולא מהני תוך ג' לאשווי נח לפטור, ובחוץ לד"א דחייב - לא בעינן הנחה ע"ג משהו, ומהני תוך ג' דלבוד, וכחלקיה בר טובי; וקאי ר' יוחנן לפרש רק הרישא דהמשנה, דצריך הנחה ע"ג משהו כדי לפטור ולהפסיק מעשה הזריקה, אבל לא צריך הנחה ע"ג משהו כדי לחייב; לפי"ז רבא פליג אר' יוחנן, וס"ל דגם לחייב צריך הנחה ע"ג משהו, וכמו מרה"י לרה"ר דצריך הנחה ע"ג משהו. א"כ מה מקשה הגמרא אדברי רבא: "ולאו היינו מתני', ואר' יוחנן והוא דנח ע"ג משהו"? והרי מר' יוחנן לא משמע כדברי רבא, ולהיפך: רבא פליג אר' יוחנן! לפי דברי הרשב"א בביאור הסוגיא אתי שפיר, דאין שאלת הגמרא ארבא: "מה באת להשמיע, והרי אמר זאת ר' יוחנן בביאור המשנה", אלא "כשם שר' יוחנן אמר דבריו אמשנה, כמ"כ תאמר אתה דברך על המשנה, ותאמר דגם בסיפא דחייב צריך הנחה ע"ג משהו, ותבסס דברך על המשנה". ודר"ק.

אולם קשה לכאורה על הרשב"א, דמשהו תוך ג' לרבנן לקלוטה דר"ע דלא אמרינן דהוי כמונח לפטורא, שיחשב מונח בתוך ד"א: א"כ לריב"א בתוס' דף ה ע"ב, דמספקא ליה לר"ע אי אמרינן קלוטה לאחר ד"א כיון דהוי תרתי דסתרי, א"כ ה"ה תוך ג' לרבנן. וא"כ מאי פריך הגמרא בדף ק על רבא דאמר תוך ג' לרבנן צריך הנחה ע"ג משהו: "לאו היינו מתני', ואמר ר' יוחנן והוא שנח ע"ג משהו"? הא מתני' איירי להדיא בזורק ד"א ברה"ר, והתם ודאי צריך הנחה אף לר' חלקיה, דלא להוי תרתי דסתרי, משא"כ רבא - הלא איירי במוציא מרשות לרשות, ושפיר חידש דבעי הנחה ע"ג משהו!

ונראה דכדי לתרצו אין צורך להידחק דעל רבא לבאר משנתנו בלמעלה מג', ולהוציא יסודו מהמשנה, אלא ניתן לומר בפשטות דאין לרשב"א את סברת ריב"א בקלוטה, אלא בד' אמות כלל לא אמרינן קלוטה אלא רק בחילוף רשויות מרה"י לרה"ר ולהיפך, וקלוטה צריך שיהא קלוט ברשות ולא במקום. ממילא אם ר' יוחנן קאי אסיפא וצריך הנחה ע"ג משהו, הרי להדיא דלא ס"ל כר' חלקיה, דלר' חלקיה אחר ד' אמות לא צריך הנחה ע"ג משהו, אלא נחשב נח בתוך ג' סמוך לקרקע, דלאחר ד' אמרינן דכאילו התחלף רשות ואמרינן דנחשב מונח (וכסברת בעל המאור, דד' אמות נלמד מדיני הוצאה, ותוך ד' אמות הר"ל רשותו של אדם, ולאחר ד' כאילו יצא רשות) מחמת לבוד; ואילו ר' יוחנן דורש נח ע"ג משהו אפי' לאחר ד'. לכן

שואלת הגמרא על רבא: "היינו מתני', ואר' יוחנן והוא דנח ע"ג משהר". כן ניתן לבאר את המהרש"א ולהצילו מקושיא זו.²

ד.

ונראה לומר בסברת ה"ראש יוסף", דסברת לבוד היא הגדרת מציאות ממשית, ומסתכלים אנו ע"ז כאל ארעא סמיכתא. ראוי להעיר, דגם ל"ראש יוסף", שנראה שהתייחס ללבוד כאל מציאות ממשית, אין זה אומר דיש פה יצירת דבר חדש, וכאילו מלא, ובוודאי לא יתכן לומר דאם ישנה פה מחיצה גבוהה שבעה ומשהו ללא תקרה - נאמר לבוד, ונסתכל על המחיצה כאל מחיצה י'. אלא אנו אומרים שמחיצה גבוהה ויש מעליה תקרה, ויש נתק, אזי אם היא רחוקה הרבה - ישנו נתק, ואם ישנו הפרש פחות מ"ט - אזי אין נתק, ורואים אנו זאת כיחידה אחת. א"כ לא נכון לומר דלבוד בונה מציאות, אלא רק יכול לבוא ולומר שהמציאות לא התפרקה. ואולי צ"ל דהגדרת לבוד היא השלמת מציאות קיימת, או הגדרת השיעור של המציאות הקיימת.

וניתן להעיר הערה נוספת לדעת ה"ראש יוסף", דלבוד ה"ל מציאות ממשית, וכנ"ל. לפי"ז החיסרון אותו פוטר קלוטה כמי שהונחה הוא עצם הימצאות החפץ באויר, ולא עצם תנועתו, דהרי ר' חלקיה בר טובי מגדיר זאת הנחה מוחלטת סמוך לג', ולא מטעם קלוטה. והרי שם גם החפץ כנח. לפי"ז במתגלגל ברצפה נחייב לכרע. ובאמת ראיתי שמדייקים מרש"י בסוגייה (ק ע"ב, ד"ה "מתגלגל קאמרת") וז"ל:

דבר שהרוח מגלגלו באויר קאמרת?

ולא בסתם דיבר רש"י על מתגלגל באויר, דבמתגלגל ברצפה לכרע נחייב. כן מובא להדיא בדברי רע"א, בריש מערכת קלוטה, וז"ל:

ועיין ברש"י שם, דמשמע דאף לרבא מחייב במתגלגל, ורק למטה מג' לא הוי כלבוד, רק באחזתו הרוח.

ועיין עוד באבני נזר (סימן רמ, בתחילתו), ובתוס' שם (ד"ה "אחזתו הרוח"), למסקנת דבריהם, ד"ל דאף במתגלגל ע"ג הקרקע פטור. ואף בתחילת דבריהם, דר' יהודה ס"ל תוך ג' צריך הנחה, אבל ע"ג קרקע ממש אף מתגלגל חייב, מ"מ לרבנן דר' יהודה לפי המסקנה, דר' יהודה מחייב א' ורבנן פטרי לגמרי, ע"כ דס"ל דאף מתגלגל פטור. ולשם הפילפול הייתי אומר, דמחלוקת רש"י תוס' תלויה במחלוקת ה"ראש יוסף" והמהרש"א. ואולי השתא יובן מדוע המהרש"א הבין בדין פחות מג' מדין קלוטה, דהרי אם במתגלגל על הרצפה תוס' פוטר, נראה דר' חלקיה, דמחייב בסמוך לג', ע"כ גם צריך לגרום לעצירת החפץ ע"מ להגדירו מונח, דעצם זה דה"ל ארעא סמיכתא לא יעזור, דהרי גם במתגלגל הוא ממש נמצא ע"ג הקרקע, רק שהוא

2. אלא שאני תמה על הגהת ה"קרני ראס" במהרש"א, דראה פירוש המהרש"א, וציון לגמרא לעיל, ה ע"ב, בתוס' שם; ונראה דרצה להקשות כקושיא הנ"ל, ולא חילק כמונו, דמדברי המהרש"א דאומר שאומרים קלוטה רק בחילוף רשויות ולא תוך ד' הרי דס"ל דלא כתוס' שם, וס"ל דתוס' חלוקים הם. ודר"ק.

בתנועה, ולכן פטור. על כרחך דלר' חלקיה צריך לגרום לעצירת החפץ ע"מ לחייב. א"כ חייבים אנו להגיע לדין קלוטה כמי שהונחה. גם בתוס' עצמו צריך לומר דהחסרון שפוטר דין קלוטה כמי שהונחה הוא עצם תנועת החפץ, וקלוטה גורם לעצירתו, ותוס' לשיטתו לעיל (ד' ע"א, ד"ה "דאמרינן"), דשיטת התוס' שם על דברי הגמרא דבעי למימר, דמחלוקת ר' עקיבא ורבנן בלמעלה מעשרה ור' עקיבא סובר ילפינן זורק ממושיט, אבל למטה מעשרה - ד"ה חייב, דקלוטה כמי שהונחה; וכתב התוס' דזה רק לרבנן, דלא ילפינן זורק ממושיט, אבל ר' עקיבא - על כורחין לית ליה קלוטה כמי שהונחה, דאי כמו שהונחה - אי-אפשר ללמוד זורק ממושיט, כיון דכשהונחה למעלה מעשרה הוי מקום פטור, והוי כזורק מרה"י למקום פטור, וחזר ועקר ממקום פטור והניח ברה"י. והא דקאמר: "אבל למטה מעשרה ד"ה חייב" - היינו דלרבנן מחוייב משום קלוטה, ור' עקיבא יליף זורק ממושיט. ועיין "תוצאות חיים" (סימן יא). ודר"ק.

ה.

וצ"ב לפי דברי ה"ראש יוסף", איך לבאר מחלוקת ר' יוחנן ורבא למסקנה. ולכאורה לפי ההגדרה שהגענו אליה לדעת ה"ראש יוסף", שהיא הגדרה מציאותית, על סמך זה שרואים את החפץ כעוצר כל אמה, ולא רואים פה תנועה מושלמת של החפץ - קשה לומר שיחלקו האמוראים בעצם הגדרה זו.

לכן יותר פשוט לומר, דהמחלוקת היא בהגדרת הלבוד ביחס לחיובי שבת, היינו לחיוב בעקירה וההנחה. כוונתי לומר דלר' יוחנן, דדורש הנחה ע"ג משהו, בא לפטור את החיסרון של תנועת החפץ, כלומר: למרות שישנה פה הגדרה מציאותית של לבוד, הרי שעדיין אי-אפשר לומר שהחפץ נח כאן, וא"כ לא נוצר יחסיות בין תעופת החפץ לקרקע שמתחתיו בעודו נע, ולכן צריך נח ע"ג משהו כדי ליצור את אותו היחס, ע"מ להגדיר את החפץ כנח להגדרת חיוב הנחה בשבת. א"כ מחלוקת ר' חלקיה ור' יוחנן היא לא בגדרי הלבוד, אלא בגדרי מלאכת הוצאה, הכוללת עקירה והנחה, דלר' חלקיה גדרי לבוד עונים להגדרות החיוב בהוצאה, ולר' יוחנן צריך נח ע"ג משהו.

ונראה דגם רבא סובר דאין פה חיסרון להסתכל ע"ז כאל סיבת חיוב עצמאית בסמוך לג', וכל הגדרות החיוב והסיבה המחייבת לעניין שבת היא ההנחה בפועל. א"כ גם בעתידה לנוח לבסוף כאן, עדיין אין הלבוד יוצר הנחה מחייבת לעניין שבת. גם אם רואים זאת כיחידה אחת, עדיין אין זה אומר שבסמוך ד' יהיה סיבת חיוב כבר למעלה, אלא סיבת החיוב היא למטה.

נראה דכך הבין רע"א בקושייתו על הרמב"ם (מובא בהגהות על רמב"ם פרנקל, פ"ד ה"ז), מהא דפסק הרמב"ם בפ"ג מהל' שבת (ה"ז):

וכן הזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע פטור, ואם עבר החפץ בפחות משלושה סמוך לארץ ונח ע"ג משהו, אע"פ שחזר ונתגלגל ויצא לרה"ר השניה, הרי הוא כמי שנשאר עומד ברה"י, ולפיכך חייב.

ובפ"ד שם (ה"י) פסק לדינא דרב חסדא (ו ע"ב), דנעץ קנה ברה"י, אפי' גבוה מאה אמה וזרק ונח ע"ג חייב. ופירש הרב המגיד שם, דסובר הרמב"ם כשיטות דברה"י לא בעי מקום ד' על ד' להנחה. ואף דתמוה, דהא דלא הזכיר הרמב"ם זה בריש פי"ג, מ"מ א"א לפרש דברי הרמב"ם אחרת. וקשה: אמאי כתב בפ"ג הנ"ל: אם עבר החפץ בפחות מג' דווקא, והיינו כדי שיהא מונח על מקום ד', ובברייתא בגמרא שם הוזכר הך דינא בזרק חוץ לד"א, דאם אחזתו הרוח משהו, אע"פ שחזרה והכניסתו חייב. הרי דאיירי לעניין מעביר ד"א ברה"ד, ובזה שפיר י"ל דבעי הנחה ע"ג מקום ד'. אבל הרמב"ם, שצייר הדין בנח ע"ג משהו ברה"י, קשה, דהא ברה"י לא בעי הנחה ע"ג מקום ארבע!

ועיין לחם משנה (בפ"ג ה"ז), דביאר הא דבעי תוך ג' לחייבו הוא משום דבעי הנחה ע"ג מקום ד', וזה מהניא בפחות מג' בדין לבוד. אך הסבר זה קשה, דהא הרמב"ם ס"ל דלא בעי הנחה ברה"י ע"ג מקום ד', וכנ"ל.

ונראה בודאי מעצם השאלה, דהבין הרמב"ם דלרבא אין חיסרון בלבוד, ובאמת בסמוך לג' רואים זאת כיחידה אחת, ומה דצריך הנחה ע"ג משהו זה בגלל יצירת הנחה מחייבת לעניין שבת. א"כ לרמב"ם, דלא זקוק לד' על ד' ברה"י ע"מ ליצור הנחה, ממילא בהנחה כ"ש סגי. לפי"ז קשה מדוע הרמב"ם מצריך בסמוך לג' הנחה ע"ג משהו, והרי גם למעלה מג' סגי ליה להנחה כל שהוא, וא"כ ברה"י צריך שיששה החפץ ברה"י ע"מ ליצור הנחה מחייבת, ולכן לא צריך ד' על ד'. א"כ אי אפשר לומר דבסמוך לג' אין שהיה זו מדין לבוד, וא"כ מדוע צריך הנחה ע"ג משהו?³

וניתן אולי היה לתרץ בפשטות, דאמנם בסמוך לג' לא רואים זאת כשני מקומות אלא כמקום אחד בעקבות הלבוד, אבל אין זה אומר ששהיה זאת מספיק לה כדי ליצור הנחה (ודמי ליה להנחה כל שהוא בלמעלה מג'), אלא אין פה כלל הנחה, וההנחה ע"ג משהו היא זאת שיוצרת יחס כזה לעניין חיוב הנחה. והראיה, דאפי' עצירת החפץ ע"י הרוח היא מספקת כדי לחייב בסמוך ג' לקרקע. ולענ"ד למעלה מג' בהנחה ע"י הרוח, למאן דלא ס"ל קלוטה, לא יספיק כדי ליצור מונחות. לפי"ז לא קשיא מידי. וד"ק.

ג.

והשתא נבאר דברי הרמב"ן בסוגיית כוורת (ה ע"א), הנראים לכאורה תמוהים. ובזה תתחדש לנו הגדרה נוספת בדין סמוך ג' לקרקע. דהנה עיין ברמב"ן במלחמות (ה"ג ע"א בדפי הר"ף), שכתב דלא אמרינן לבוד וגוד אחית בכלים. ומקשה עליו המגן אברהם (סימן תקב, סק"ט), דמאי שנא מטרסקל דאמרינן ביה גוד אחית לעשות ע"ג רה"י. ויש לישב דבריו, דמש"כ הרמב"ן דלא אמרינן לבוד בכלים היינו רק לעשות הכלי עצמה רשות, והטעם משום דע"י הלבוד וגוד אחית לא חשוב כמו שיש מחיצות בכלי עצמו, כיון דאינו אלא מחמת צירוף המחיצות להמקום, ואין זה בכלי עצמו, אלא

3. ופרפרת נאה יש לי בזה, דעיין ברע"א, דמביא שאלה זו בשם הפרי מגדים, ריש סימן שמה, והרי הפרי מגדים הוא בעל ה"ראש יוסף", ושואל לשיטתו. ובאמת יעוין לקמן בשיטת הרשב"א, דלק"מ הרמב"ם.

שנוכל לדון את הכלי בתורת "מקום", שהכלי נעשה "מקום" במקום שהוא מונח, ושייך ביה גוד אחית על מחיצות הכלי כמו שהיו כאן מחיצות אחרות. מש"ה בטרסקל נעשה רה"י, משום דמקום הטרסקל נעשה רה"י, ואמרינן ביה גוד אחית. אכן כאן בכוורת יש לדון, דלא שייך ביה תורת מקום שיעשה רה"י כמו מקום אחר, כיון שעומדת תיכף ליפול למטה בקרקע, וא"כ אין להכוורת עתה תורת מקום, משום שאין זה שום קביעות במקום האויר. ואף דחשוב כהנחה בתוך ג', אבל לשם מקום בעינן קביעות. משא"כ אם היינו אומרים דין לבוד, נמצא דהכלי עצמו נעשה רשות אפי' בלא קביעות, כיון שיש לו מחיצות נעשה בעצמו רה"י.

עפ"י ז' י"ל, דמש"כ הרמב"ן דעיקר הפטור הוא משום דנעשית מונחת בתוך ג' ולא מטעם מחיצות, כוונתו דדין מונח לא נעשה מחמת שם מחיצות אלא מדין דתוך ג' חשיב מקום הקרקע וחשוב מקום הנחה, ומחמת זה חל דין מחיצה במחיצות, אבל קודם חלות שם הנחה לא שייך למימר שיעשה מחיצות על המקום, משום דגם מחיצות צריכות שיהיו מונחות, וכל זמן שאין להם מקום לא נעשו מחיצות על המקום. זהו מש"כ במלחמות דרואין כאילו דפנות מונחות בקרקע, אלא דיש כאן צירוף מחיצות לקרקע. כל זה הוא למאן דס"ל דיש שם מחיצות על דופן הכוורת, אבל לר' אשי דס"ל דמחיצות לתוכן עשויות וחשובות כחפץ אחר, לא נעשה מקום הנחתן באויר, רק רואין כאילו הקרקע עולה - פירוש: דמקום האויר נחשב כמקום הקרקע, וחשובה מונחת כולה בתוך י'; משא"כ אם יש להם מחיצות, אז מקום הנחתן הוא באויר, משום דיש להאויר תורת מקום, וחשוב משום הנחה להמחיצות, ואנו מצרפים המחיצות להמקום כדי לעשות מחיצה על המקום.

ביאור הדברים, דבתוך ג' סמוך לקרקע לא חשוב האויר כשני מקומות אלא כאילו מקום הקרקע עולה עד תוך ג', ולכן לענין הנחת החפץ חשוב מקום הנחה בקרקע, אבל לענין לעשות המחיצה כמונחות, נעשה הנחה בתוך ג', כיון שהאויר נחשב למקום חשוב הנחה⁴. עפ"י ז' יש לקשר הדברים עם מש"כ למעלה, דלא אמרינן גוד אחית ולבוד בכלי עצמו, ועיקר הפטור משום הנעשית כמונחת, ולא מטעם מחיצות. דכוונתו בזה, דאם היינו מפרשים דחשוב כאילו היה המחיצות בכלי עצמו, א"כ אין צריכים כלל לדין הנחה בתוך ג'. אלא אפי' היה למעלה מג' היה ג"כ נחשב כמונח מטעם המחיצות, משום דאין תלוי בהנחה במקום⁵, כיון דנחשב כאילו המחיצות בכלי עצמו, וא"כ אין צריך מקום הנחה למחיצות. ע"ז כתב, דלא אמרינן לבוד שיחשב כאילו יש מחיצות בכלי עצמו, אלא משום שנחשוב מחיצות על המקום. א"כ מעתה אנו צריכים לדין מונח תוך ג' קודם שיחול עליהם דין מחיצות.

4. ויש להוסיף בזה ביאור, עפ"י מש"כ הרשב"א, לקמן צט ע"ב, דדין איגודו במקום פטור הוא רק כשהחפץ תופס את כל הרשות, אבל אם היה מונח בקרקע ולא היה תופס הרשות, חשוב כמונח כולו בהרשות. לפ"ז כיון שאנו עושים הנחה ע"י שהאויר נחשב למקום הקרקע, חשוב כמונח כולו בהר"ר. ובביאור רשב"א זה ניתן להאריך, ואכ"מ.

5. וכעין שפירש, כנראה, הרשב"א בביאור סוגיית כוורת, דעשיית המחיצות מדין לבוד מחיצות היא יוצרת את ההנחה, והפטור הוא דאגוד למעלה מ' במקום פטור.

ז.

אך לכאורה יקשה ממש"כ אח"כ, דאף דלמ"ד תוך ג' לרבנן צריך הנחה ע"ג משהו - התם בזורק, אבל הכא כמעביר דמי, שהרי סופה לנוח כאן. והרי בסוגיין מסקינן דלרבא אפי' בנופל במקומו לא הוי כמונח עד שיגיע לארץ ממש. וכבר הקשה זאת רע"א בסוגיית כוורת, וקושיה עצומה היא.

ונראה ליישב קושייתו, דמש"כ הרמב"ן דאפי' למ"ד תוך ג' צריך הנחה ע"ג משהו, אין כוונתו לדברי רבא, אלא לר' יוחנן, דהרי לפני ביאורנו בדברי רבא, דהא דצריך הנחה ע"ג משהו כדי לעצור את החפץ מתנועתו וליצור יחסיות לקרקע ע"מ לחייב, כיון דתנועתו יוצרת חוסר הנחה, דהרי הוא נע ממקום זה ואף פעם לא היה כאן, וממילא לא יהיה. א"כ לפי"ז מדוע ר' יוחנן מודה דלא צריך הנחה ע"ג משהו בסופו לנוח כאן? והרי גם כאן החפץ בתנועה! וצ"ל, דכיון שינוח כאן בוודאי אין תנועתו מפריעה, דהרי סוף כל סוף ינוח כאן, וזה עצמו יוצר יחס להגדרת ההינח בסמוך תוך ג', ואין סיבה לא לומר דכבר למעלה בתוך ג' לא ראינו זאת כמונח. וצ"ל דאם כל מה שקורה סמוך תוך ג' לקרקע יקרה גם בקרקע עצמה, אזי אין סיבה לא לחייב כבר למעלה.

א"כ לפי"ז ההגדרה היא דלבוד לא מחדש הגדרות לעניין שבת, אלא מגדיר את הקיים, ויותר נכון לומר: מגדיר כבר עכשיו את מה שעתיד להיות. א"כ כשהחפץ מתגלגל תוך ג', אין ביד הלבד להגדיר את החפץ כמונח לעניין שבת כבר כאן, דהרי אין ביד הלבד לחדש הגדרות חיוב לשבת, וא"כ צריך הנחה ע"ג משהו ליצור הנחה ויחס למקום זה ע"מ שיהא מונח. אבל בעומד לנוח כאן, שפיר ניתן לומר דעצם זה שהחפץ ודאי ינוח כאן - זה עצמו יוצר יחס למקום זה, ורואה אני זאת כמונח כבר סמוך ג' לקרקע, ואין פה ביד הלבד חידוש הגדרה, אלא הגדרת מצב קיים או עתיד לקרות.

לפי"ז לכאורה קשה טובא, דהרי בכוורת משתנות ההגדרות בין תוך ג' לקרקע גופא, דאם אנו מסתכלים בריחוק ג' - אנו פוטרים, כיון דאגוד הוא למקום פטור; ואם אנו מסתכלים על הגעתו לקרקע כעל הרגע המחייב - צריך להתחייב, דנח פה חפץ שבעה ומחצה ברה"ר! לפי מה שאמרנו, דאין ביד הלבד לחדש הגדרות חיוב לר' יוחנן, קשה מדוע הכא בכוורת אמרינן לבוד לפטור בכה"ג, דהרי ודאי אם ינוח בפועל נחייבנו! ונראה דגם כאן לשיטת ר' יוחנן נזקיקו שינוח ע"ג משהו, וקשה.

ובוודאי נתרץ כמו שהרמב"ן עצמו מתרץ בכוורת, ונחזור ביתר ביאור דעת הרמב"ן, דלפיו הלבד בנוי קודם כל על ההינח, והלבד - כפי הגדרתנו - בא להגדיר את שיעורה של המציאות הקיימת, היינו: החפץ כעת מונח, וצריכים אנו לראות מהם השיעורים. א"כ ישנם פה שני שלבים: עצם זה שההנחה הושלמה, ונוסף שלב שני, והוא שילשול המחיצות, הנובע מחמת ההינח. זהו ההבדל בין כפאה ללא-כפאה, דבלא-כפאה על פיה, כיון דזהו מידותיו וינוח שבעה ומחצה בסופו של דבר ברצפה, אני רואה אותו כבר עכשיו נח בצורה אגודה ברה"ר, אבל אין זה הנחתו במקום פטור (וכהבנת הרשב"א, המובאת בהערה 4 לעיל), כיון דעתיד הוא לנוח בקרקע בצורה מושלמת; משא"כ בכפאה על פיה - לא מיבעי דאני רואה את ההינח כעת ואגוד במקום פטור, אלא דבעקבות הלבד דמחיצותיו אני מסיים פה הנחה

כשהכלי יותר גדול, וממילא הר"ל הנחה בפועל במקום פטור (כיון דהכלי גדול יותר), והמחיצות מתפקדות בצירוף הקרקע להיות סוגרות את כל השטח שלמטה שפחות מלבד. נמצא דיש פה כלי גדול יותר, וכלי בגודל הזה אי אפשר להניחו אלא באופן הזה, נמצא דאגוד הוא במקום פטור.

ונראה דגם לפי הבנה זו תבואר שאלת הרשב"א (שהרמב"ן התייחס אליה, והרשב"א כנראה לא ראה את הרמב"ן במלחמות אלא רק בחידושים, כפי שכבר ציין ה"שפת אמת" בסוגיית כוורת). דהקשה הרשב"א: אם סיבת הפטור בכוורת נובע מחמת הינוח בלבד ושם נעצר החפץ, ואז נמצא שהוא אגוד במקום פטור - א"כ גם בלא כפאה על פיה נאמר לבוד ויעצר החפץ סמוך לשלש מחמת ההינוח דנוצר ע"י הלבד? אלא ודאי דגם לדעת הרמב"ן עצם הפטור נובע מחמת שילשול המחיצות, והוא יוצר כלי גדול יותר דאגוד למקום פטור; אבל ההינוח יוצר את שילשול המחיצות, ונמצא דנח כבר עכשיו חפץ גדול יותר. לפי"ז אתי שפיר, והר"ל בדיוק כהבנתנו בדברי ר' יוחנן, שההנחה שעומדת להסתיים - כבר רואה אותה מונחת כאן, וממילא זהו גודלו של הכלי. לפי"ז בלא-כפאה על פיה, כיון דזהו מידותיו, ובסופו של דבר ינוח שבעה ומחצה באופן ממשי, אזי אני רואה אותו כבר עכשיו נח שבעה ומחצה, וזהו מידותיו; משא"כ כשכפאה על פיה - לא מיבעי דאני רואה את ההינוח כעת, אלא בעקבות הלבד דמחיצותיו אני מסיים פה את ההינוח כשהכלי גדול יותר, וממילא הסתיימה ההנחה בפועל כשהכלי גדול יותר⁶.

ח.

ונראה דיצא לנו חידוש גדול לפי דברינו, דיכול להיות דיש הבדל לדינא בין ר' יוחנן לר' חלקיה בר טובי, ואפי' בסופו לנוח כאן. דלכאורה נראה דאין נפק"מ, דבמצב זה גם ר' יוחנן יודה דלא צריך נח ע"ג משהו. אלא לפי ביאורנו בר' יוחנן, נראה דאולי יהיה נפק"מ, דאנו אמרנו בדעת ר' יוחנן דכל דינא דלבד הוא לא מחדש מצב, אלא מגדיר מצב נתון שעתידי להיות כבר עכשיו, ויכול להיות דלר' חלקיה בר טובי יש

6. יעויין ברע"א שם, שהקשה קושיא נוספת מסוגיא בעירובין (צז ע"ב), בקורא בספר, דהתם אם יפול הספר מידו הרי יפול תחתיו למטה, ואעפ"כ מבואר בסוגיא שם, דלרבא לא חשיב מונח כה"ג. לפי דרכנו מבואר, דהרמב"ן הכא לא דיבר על רבא, אלא על דברי ר' יוחנן, ובאמת רבא יבאר אחרת את סוגייתנו, דעפ"י הסבר הרמב"ן בסוגיית כוורת אין מקום לרבא. ברם נראה דקושיא זו בלאו הכי לא קשיא מידי. דהנה בחדושי הרמב"ן, בשבת צז ע"א, כתב דאף ד"ל לר' יהודה דקלוטה כמי שהונחה - בקורא בספר לא הוי כהונחה, וז"ל: "ולדידי ל"ק, שאני התם שאין סופו לנוח, שהרי אגודו בידו, ואע"ג דגזרינן אטו אין אגודו בידו - בשאין סופו לנוח קאמרינן, כגון: שנתעכב בכוחל שאינו משופע ותלוי ועומד לעולם, ומש"ה בעי הנחה ע"ג משהו וכו'". עכ"ל, יער"ש. ומתיישבת קושיית רע"א, דבכוורת, דסופה לנוח למטה, חשיב בתוך ג' כמונח, משא"כ בקורא בספר, דאין סופו לנוח למטה.

וגם בלא"ה ל"ק מקורא בספר, דתוך ג' שעומד ליפול למטה דהוה כמונח, היינו דכל הכוורת הוה נח, דכולה סופה להיות מונחת כאן בקרקע, אבל בספר אם יפול מידו - הרי יפול לידו בשכיבה, ונמצא דרוב הספר לא יפול בהאי מקום תחתיו למטה, רק צידו האחד, ובכה"ג לרבא ל"ה הנחה.

ותימה על רע"א דלא ראה דברי רמב"ן אלו. ובסברא גם היה ניתן לחלק בין מונחות או עיכוב המונחות הנובעת מחמת המקום בו הוא עתיד לנוח, היינו הקרקע, לבין עיכוב מונחות שלא קשור כלל למקום בו החפץ ינוח. ובאמת אין יחס כלל בינו לחפץ הנח בפועל לבסוף. ופשוט.

ביד הלבד גם לחדש הגדרות חיוב, ובתוך ג' זוהי עצם הסיבה המחייבת, גם אם לאחר מכן תשתנה בהנחה בפועל.

ואולי ניתן לדייק זאת מרש"י בסוגיין (דף ק ע"א, ד"ה "לרבנן"), וז"ל:

ונפק"מ לזורק ד' אמות, וכשבא לנוח והגיע לתוך ג' ונזכר שגגתו עד שלא נח פטור, כדאמרינן במתני' (דף קב ע"א): "עד שתהא תחלתו וסופו שגגה". ולא אמרינן עד שלא נזכר הר"ל כמונח.

הרי להדיא בפירוש רש"י, דביד הלבד לחדש הגדרות, דהרי אם נדון על סמוך ג' לקרקע כאל הסיבה המחייבת, אזי נחייבנו, כיון דהר"ל תחילתו וסופו בשגגה; ואם נדון על הקרקע עצמה כאל הסיבה המחייבת, אזי נפטרנו, כיון דנזכר עוד לפני שהגיע לרצפה. לרש"י דמביא נפק"מ, הרי דס"ל דלר' חלקיה בר טובי נחייבנו, וא"כ ביד הלבד לחדש הגדרה, למרות דאין זו ההנחה שתסתיים בפועל. ונראה דר' יוחנן יפטור, כיון דאין ביד הלבד לחדש, כאמור, אלא רק להגדיר מצב נתון.⁷ (אולם נראה, דיכול להיות דגם הכא לא תהיה נפק"מ, כיון דיש לדון בדין השוגג האם הר"ל דין במעשה, והנחת שוגג הר"ל הנחה שונה מאשר הנחת חיוב, וא"כ תהיה נפק"מ, דהרי הר"ל שינוי בעצם המעשה; אבל אם שוגג הר"ל חיסרון בחיוב ולא בעצם ההנחה, דאין אתה יכול לחייב על הנחה כזאת, הרי שיכול להיות דהר"ל הנחה סמוך ג' לקרקע אותה הנחה שעתידה להיות בפועל, אלא דיש הבדל בחיובים, ובהאי יודה גם ר' יוחנן, כיון דאין הלבד אלא מגדיר את אותה הנחה שלבסוף, וזה אכן קרה).

7. וניתן להביא ראיה לדברינו מגמרא ערוכה, לקמן צא ע"א, דזרק תרומה לבית טמא, וכגון דאיכא בבית שיעור בפחות מכביצה אוכלין, והתרומה שהוא זרק משלימתו לשיעור כביצה, ואין בה שיעור הוצאה גרידא - מאי: מדמצטרף לענין טומאה מיחייב נמי לענין שבת, או דילמא כל לענין שבת כגורגרת בעינן וכו' עכ"ל הגמרא.

ונחזי אנן: אם תוך ג' לקרקע משוי ליה דין הנחה, אזי הכא נח עוד לפני שהשלימו לשיעור כביצה, ולא אתי בהדי הדדי, וא"כ צריך לפטור; ואם ההנחה המחייבת היא בקרקע, אזי אתי בהדי הדדי, ויחייב, כיון דבעצם ההנחה מצרפו לכביצה, וישנה פה הנחה משמעותית. ולכאורה קשה, מדוע מתעלמת הגמרא מדין תוך ג', ומסתכלת ע"ז כאל אתי בהדי הדדי, דאם אזלינן בהנחה תוך ג' אזי אין מקום להסתפק ויפטר כאמור? ולפי דרכנו בדין לבד, דאין בידו לחדש הגדרה מחייבת לענין שבת, אלא רק להגדיר מצב קיים שיבוא לסימומו בצורה שווה, אתי שפיר דהרי כפי שאמרנו: אם ההנחה בפועל יוצרת דין חדש ובכה"ג היא מחייבת, אין ביד הלבד לפטור ולחדש דין, וממילא בכה"ג ההנחה המחייבת היא ההנחה בפועל.

אלא דיעויין שם בתוס', ד"ה "כגון", דס"ל היפך דברינו, וז"ל: "אור", דלהכי נקט זרק, דהשתא בהדי הדדי קא אתיין, דלא מחייב לענין שבת עד דנח, כדאמר בפרק המוציא (פ ע"א): 'תוך ג' רבנן בעיא הנחה על גבי משהו'. אבל מכניס - מכי אתי תוך ג' איכא איסור שבת, ואיסור טומאה ליכא עד דמצטרף, ולא אתון בהדי הדדי". עכ"ל. מבואר להדיא בדבריהם, דבאמת במעביר בידו בכה"ג יפטור, כיון דכבר סמוך ג' לקרקע הר"ל מונח לענין שבת, ולא יצטרף לשיעור טומאה עד שיעור לקרקע עצמה. ומה שהגמרא נקטה דאתי בהדי הדדי - הר"ל בזורק, ולא במעביר, וגמרתנו אליבא דרבא. ויכול להיות דתוס' אזיל לשיטת הרשב"א במחלוקת רבא ור' חלקיה בר טובי (יעוין לקמן בגוף המאמר, אות י), דמה שרבא מצריך הנחה ע"ג משהו כדי להגדיר את דין הלבד ולהפוך שני מקומות אלו למקום אחד, וממילא כשנח בידו אזי החפץ מונח, ובתוך ג' אזי אמרינן לבד, והדרינן לדינא דר' חלקיה בר טובי, דלבד יוצר הנחה בין לחיוב ובין לפטור, ובלבד נוצרת סיבת ההינח כבר בסמוך ג' לקרקע.

ט.

ומעתה ניגש לקושיה שהגאון מקוטנא הקשה. דהנה בגמרא לקמן (צט"ב), באיבעי' שניה דרבי יוחנן, היכא דנתן לבור י' חוליא ומיעטו - מהו: הנחת חפץ וסילוק מחיצה בהדי הדדי קא אתי וכו'. וקשה, דהרי בסמוך ג' לקרקע בסופו לנוח כאן מחייב הרמב"ן מדינא דלבוד, ורק לאחר מכן מיעט את הבור, וא"כ הו"ל הנחת חיוב קודם ביטול מחיצה, ומדוע מסתפק כלל ר' יוחנן⁸?

8. שאלה זו מקשים גם על האיבעי' הראשונה בדברי ר' יוחנן, על מאי דאיתא שם בעקר חוליא והשלימה לעשרה, דבעי ר' יוחנן אם נימא דעקירת חפץ ועשיית מחיצה בהדי הדדי קא אתי ומחייב, או לא מחייב; ומסיק כיון דלא הו"ל מחיצה י' מעיקרא לא מחייב. והקשה: אמאי אינו חייב, הא בעת שהיה חוליא עדיין תוך שלשה הוי כמונח, והוי אז ג"כ עקירה, וכבר נעשה מחיצה?

וקשה בעיני ד', דאיך אנו מתעלמים לגמרי מהעקירה בפועל שנעשתה כאן ומחילים שם עקירה רק בסמוך ג'? דמילא בהנחה מסתכלים אנו על ההנחה סמוך ג' לקרקע כאל המחייבת, כי היא חלה עוד קודם ההנחה בפועל, אבל בעקירה איך אפשר לבטל שם עקירה מהעקירה שנעשה בפועל. וכי תימא לחלק בין מעשה עקירה לחלות שם עקירה עדיין קצת קשה, דהנה בגמרא לעיל, דף ח ע"ב, כתב: "האי זירזא דקני, רמא וזקפי' רמא וזקפי' - לא מיחייב", והטעם משום דלא נעקר כולו מהקרקע בבת אחת, ולאו עקירה היא. והקשו בתוס' שם מהא דגונב כיס בשבת ומגרד ויוצא, דאמרינן התם דאיכא חיובא דחטאת, אעפ"י שלא הגביהו מהקרקע, עיי"ש בתירוץ. והרמב"ן ז"ל בחידושו לז"ל בכתב שם כתב בשם הראב"ד לתרץ, דהיא דרמי וזקפי' מיירי לענין "מעביר", דאינו חייב עד דעביד עקירה מהקרקע, וכל כמה דלא הגביהו כולו לאו עקירה הוא; וההיא דכתובות דגונב כיס, הא מיירי לענין איסור "הוצאה" מרשות לרשות, והתם חייב שפיר אפי' לא הגביה מהקרקע, דהוצאה מרשותו נחשב עקירה, עיי"ש. ומתבאר שיטתו ז"ל, דיש שני עניני עקירה: או כשמגביה החפץ מהקרקע, או כשמוציאו מרשותו, דג"ז נחשב עקירה, כיון שעקרו מרשות שהיה מונח בו. משו"ה במוציא מרשות לרשות חייב, אפי' בשלא הגביה מהקרקע. והרמב"ן ז"ל הקשה ע"ז, דא"כ היא דהמפנה חפציו ונמלך להוציאו דפטור משום שלא היתה עקירה ראשונה ע"מ להוציאו, ואכתי הרי מ"מ יתחייב מחמת ההוצאה מהרשות, שזוהו נחשב עקירה חדשה להראב"ד. והרשב"א בשיטמ"ק בכתובות, לא ע"א, תירץ, דלא אמרינן דההוצאה מחשב עקירה מחמת שעוקרו מרשותו, אא"כ הוא מונח בקרקע של הרשות, אבל כשכבר הוא ביד האדם אינו כ"כ מונח בזה הרשות להחשיב הוצאתו מרשות זה בשם עקירה, וע"כ א"א לחייבו אלא מחמת עקירה ראשונה. משו"ה כשלא היה אז ע"מ להוציא - פטור. עיי"ש היטב.

ונראה דביאור ד"ז, משום דכ"ז שלא הגביהו מן הקרקע אין זה עקור להראב"ד, אעפ"י שהוא מתגלגל או נגרר בארץ, וכיון שההוצאה מרשותו מקרי עקירה, שפיר מיחייב על עקירה זו, שהרי עקרו ממקום הנחה; אבל במפנה חפציו מזוית לזוית כבר נעשית עקירה משעה שהגביהו מהארץ, ונהי דלא מיחייב על עקירה זו, היינו משום דאין כאן מלאכת מחשבת, אך מ"מ "עקור" מיהא הוי, וא"כ כשהוציאו אח"כ מרשות זה, נהי דההוצאה נחשבת עקירה, מ"מ הא עכ"פ עקר דבר עקור, ואנן בעינן עקירת דבר נח וליכא (ובענין זה עיין "תוצאות חייב", סימן ט). הרי להדיא, דאי אפשר לחייב על עקירה שניה אם נעקר כבר, ולמרות דעקירה ראשונה לא מחייבת עדיין, אין אנו מתעלמים ממנה מבחינה מעשית, והחפץ נחשב "עקור".

ואנן בעינן עקירת דבר נח וליכא.

וצ"ע בגדר זה, דהעלו האחרונים בקושייתם זו. ויש להם ראייה ברורה מתוס', דף לא ע"א, ד"ה "נימא", וז"ל: "תימה, לפר"ת דהגבהה קונה פחות משלשה טפחים מאי פריך, והא כיון דקנאה קודם קודם התחלת העקירה, דעקירה לא הויא עד שיגביה שלשה, דלמטה משלשה הוי כלבוד, כדאמרינן בהמוציא (שבת פ ע"א): 'העביר חצי גרוגרת דרך עליה חייב', וא"כ דין הוא שיתחייב, כמו לבן עזאי, דאמר מהלך כעומד דמי, דחייב לפי שקנאה קודם שהתחיל העקירה. ואומר רשב"א, דמשמע ליה בכל ענין גונב כיס, אפי' במונח ע"ג מקל שהוא גבוה ג' טפחים, שבא הקנין והעקירה בבת אחת. עכ"ל. הרי להדיא כדבריהם. ועיין "פני יהושע" על אתר, דהקשה קושיות על תוס' זה, ולא מצא מקור לדבריהם בש"ס, ונשאר בצ"ע. ואנו נלך אבתריה ונשאר בצ"ע.

ולפי דרכנו מבוואר להפליא, דהרי מרא דהאי דינא, דלא צריך הנחה ע"ג משהו בסופו לנוח כאן, הוא ר' יוחנן, ולפי דרכנו בביאורו, אמרנו דאמרין לבוד הו"ל צורך דהנחה ע"ג משהו רק מדינא דלבוד היכא דהלבוד לא מחדש הגדרות, אלא רק מגדיר מצב נתון דכבר עתיד להיות. א"כ הכא, אם נסתכל על סמוך ג' לקרקע כאל הרגע המחייב, הרי שבאמת יתחייב, דמניח קודם ביטול המחיצה; ואם נסתכל על ההנחה בפועל - יפטר, כיון דאתי בהדי הדדי. א"כ בכה"ג בודאי יפטור ר' יוחנן (על הצד שיפטר על הנחה בהדי הדדי), כיון דאין ביד הלבוד לחדש הגדרות חיוב אלא רק להגדיר מצב נתון. ממילא כשהמצב הנתון שונה מהלבוד, אזי הרגע המחייב הוא המציאות הממשית, היינו ההנחה בפועל, ודר"ק⁹.

ברם נראה לפי דברינו, דכל האיבעי דר' יוחנן הו"ל רק לשיטתו, דלר' חלקיה בר טובי הדרה קושיית הגאון לדוכתיה. אלא נראה, דבר' חלקיה ניתן לתרץ אחרת, וכיון שעסקו בשאלה זו גדולים¹⁰, וקידמוני בזאת רבים, יעויין בדבריהם דמתרצים,

9. יעויין ב"שפת אמת" דכך מתרץ, ואשרינו שכיוונו.

10. ונביא כאן תירוץ אחד, דמדבריו נראה דהבין אחרת דין לבוד לענין הנחה בשבת. דהנה בהקשר לקושיית רע"א, המוזכרת לעיל בגוף המאמר, אות ו, על דברי המלחמות בסוגיא דכוורת, דכתב על הא דשבעה ומחצה פטור בכפאה על פיה, דעיקר הפטור שמשעה שירדה לתוך שלשה נעשית כמונחת, ואפי' למ"ד תוך שלשה לרבנן צריך הנחה ע"ג משהו - התם בזרק, כלומר: זורק ממקום למקום שאין סופו לנוח כאן, אבל הכא כמעביר דמי, שהרי סופו לנוח כאן, ומשעה שהגיע לפחות מג' נחה, עיי"ש. יוצא לדבריו, דהיכא שסופו לנוח כמעביר דמי. ע"ז תמה תמיה גדולה, דבדף ק ע"א אמר רבא: "תוך ג' צריך הנחה על גבי משהו", ואמרין עלה: "לאו היינו מתניתינן ד", ומשני: "מתגלגל קאמרת? מתגלגל אין סופו לנוח, אבל האי כיון דסופו לנוח, אע"ג דלא נח כמאן דנח דמי - קמ"ל". הרי שאפי' בסופו לנוח בעי הנחה ע"ג משהו, ול"ה כמעביר?

וראייתי תירוץ ע"ז בספר "בית יצחק" (סי' מט, סעיף ח), וז"ל: "ולחומר הנושא נ"ל, דס"ל לרמב"ן, דהיכא שסופו לנוח התחילה ההנחה משעה שבא לג' עד שעה שמונח, ומ"מ לא נגמרה ההנחה עד שעה שמונחת, ורק דאז כבר התחילה ההנחה, ואנן בעינן שיהיה ההנחה כולה בחיוב, וכן מפורש יוצא מדברי הרמב"ן, שכתב: ומשעה שהגיע לפחות מג' התחילה ההנחה". עכת"ד. ונראה דכך צריך לבאר עפ"י דרכו את הגמרא, לקמן ק ע"א, דאנן בעינן הנחה כולה בחיוב, ופ"ה בעומדת לנוח כאן בסופו הו"ל חזא הנחה אריכתא.

וכך אפשר גם לבאר את רש"י שם, דנפק"מ בנזכר עד שלא הגיע לארץ, דפטור ע"ז דבעי הנחה ע"ג משהו, והיינו מהאי טעמא, דכיון שלא נגמרה הנחתה עד שבא למטה לארץ אין כאן כל ההנחה בחיוב, ואנן בעינן כל ההנחה בחיוב. השתא מובן גם הא דמודה רבא במעביר, דלא בעינן הנחה ע"ג משהו, כיון דמונח בידו, אזי כבר בסמוך ג' לקרקע נגמרה ההנחה. ולכאורה עדיין קשה מכוורת, דשם פטרינן דוקא בכפאה על פיה, ואילו בלא כפאה על פיה חייב, ואם הטעם דפטור הרמב"ן בכוורת הוא דלא היה הנחת חיוב מתחילה ועד סוף, כיון דבתחילת ההינח הו"ל אגוד למקום פטור, אזי לא היתה הנחה כולה בחיוב, אם כן הוא הדין בלא כפאה על פיה, כיון דבתחילת ההינח הו"ל אגוד למקום פטור, אזי לא היתה הנחה כולה בחיוב?

קושיא נוספת שניתן להקשות על דבריו, היא מהגמרא בדף צא ע"א, דזרק תרומה לבית טמא, וכגון דאיכא בבית שיעור בפחות מכביצה אוכלין, והתרומה שזרק משלימתו לשיעור כביצה, ואין בה שיעור הוצאה עצמי - מאי: מדמצטרף לענין טומאה מיחייב לענין שבת, או דילמא כל לעינן שבת כרוגרת בעינן? עכ"ל הגמרא. ועיין שם בתוס', ד"ה "כגון", שכתבו דמש"ה נקט זרק, דהשתא בהדי הדדי קא אתי, אבל מכניס - מכי אתי תוך ג' איכא איסור שבת, ואיסור טומאה ליכא עד שמצטרף, ולא אתי בהדי הדדי. ולהרמב"ן הנ"ל בדבריו יקשה, דהרי גם בזרק יהיה הכי, דכבר התחילה ההנחה בעוד היה פחות מכשיעור, ולא הוי כולא בחיובא (ובאמת ראייתי דהקשה זאת על שיטתו, ונשאר בצ"ע)!

עכ"פ לשיטתו ניתן לתרץ את שאלת הגאון מקוטנא, ולומר דכיון דאם ינוח בפועל אזי תיבטל המחיצה ויפטר, ולפי שיטה זו דאנן בעינן הנחה כולה בחיוב כדי לחייב, אז כאן ליכא

ואכמ"ל. עכ"פ רצוי להסתכל בתירוץ הגאון ר' חיים אלעזר, בספרו שו"ת "נפש חיה", (ס' טו, בסופו), דמתרץ שאלה זו על דרך האמת, עיי"ש.

י.

וכעת נחזור לרשב"א, דפליג על ה"ראש יוסף", וס"ל דלבוד הוא כקלוטה. ונראה, דעפ"י דבריו תבואר הסוגיא במתגלגל בצורה אחרת. לא נעסוק כעת בפירוט הסוגיא לדבריו, רק נראה איך הבין הרשב"א את רבא, דדורש נח ע"ג משהו. דהנה הרשב"א, בסוגיית כוורת, כותב דהא דלא אמרינן גם בשוליים למטה דנחשב כמונח למטה ואיגודו במקום פטור, משום דקיי"ל כרבא, דתוך ג' צריך הנחה ע"ג משהו. נראה דהוא סובר, דטעמא דרבא אינו משום שחסר במלאכה, רק דיש חסרון גם במקום, דהאזיר תוך ג' והקרקע נחשבים כשני מקומות, או משום דלא חשוב מונח כל זמן שלא הגיע למקום הקרקע ממש. אע"ג דבמעביר הו"ל כמונח - היינו משום דהקרקע נחשבת כמקום, וחשוב כמו שהחפץ נח; אבל בזורק, כיון שבהכרח יפול ממקום זה, לא חשוב כנח, אף שישאר במקום זה. לפי דבריו ניתן לתרץ את הרמב"ם המוזכר לעיל בנקל. דהנה הקשה רע"א על דברי הרמב"ם מדוע דורש הרמב"ם הנחה ע"ג משהו בסמוך ג' לקרקע, והרי אין הרמב"ם דורש הנחה ד' על ד' (עיינן לעיל בביאור הקושיא, אות ה). לפי דברי הרשב"א מתורץ, דהנה כל הצורך בהנחה ע"ג משהו הוא כדי להחיל שם לבוד ולחבר בין שני המקומות, ולא ליצור הנחה, דברה"י סגי ליה בכל שהוא. והשתא מתורץ הרמב"ם, ודו"ק.

הנחה כולה בחיוב, דהרי שינוח בפועל יפטר, וא"כ גם הכא יפטר. לפ"ז נראה דישנה פה הגדרה חדשה לדין תוך ג', דלא מביטים אנו אל הלבדו כאל מגדיר הנחה או יוצר הנחה, אלא כאל ראשיתה של הנחה שמסתיימת בקרקע, ואין הוא סיבה לחייב אלא רק סיבה לפטור. אולם יעויין בקושייתנו עליו, דמקשים לומר כמותו.